

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дипломна робота

магістра

з теми: **«КАЗКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ
АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ»**

Виконала:

студентка 2 курсу

групи KorOs1-M20z

спеціальності

016 Спеціальна освіта

за освітньо-професійною

програмою Спеціальна освіта

(Олігофренопедагогіка)

Беняк Оксана Михайлівна

Керівник:

Дідик Н. М., кандидат

психологічних наук,

доцент кафедри спеціальної та

інклюзивної освіти

Рецензент:

Логвіна О.А.,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри загальної та

практичної психології

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	7
1.1. Теоретичний аналіз досліджень проблеми формування пізнавальної активності дошкільників.....	7
1.2. Особливості пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення.....	19
1.3. Формування пізнавальної активності дошкільників з мовленнєвими порушеннями засобами казки.....	31
Висновки до розділу 1.....	44
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ КАЗКИ.....	46
2.1. Методика експериментального дослідження пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення.....	46
2.2. Аналіз результатів дослідження пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення.....	52
2.3. Програма формування пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення засобами казки.....	61
2.4. Рекомендації для педагогів та батьків щодо формування пізнавальної активності у дітей з порушеннями мовлення засобами казки.....	67
Висновки до розділу 2.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Якість освіти сьогодні розуміють не лише як отримання дитиною певних знань, але і як вміння здобувати їх самостійно, тому актуальною є проблема підвищення пізнавальної активності дітей. Феномен пізнавальної активності як один із важливих чинників навчання постійно привертає увагу вчених, оскільки особистість формується лише в процесі активної взаємодії з навколишнім світом.

Важливу сторону психічного розвитку становить виникнення, змінення і вдосконалення психічних процесів дошкільників – сприйняття, відчуття, мислення, пам'яті. Адже саме для формування цих процесів, дошкільний вік створює оптимальні можливості і в цьому полягає його основний внесок в загальний процес розвитку пізнавальної діяльності. Пізнання, як відомо, починається з сприйняття, і тому, для його розвитку важливо, щоб дитина засвоїла суспільний сенсорний досвід і опанувала найбільш раціональними способами обстеження предметів, їх властивостей.

В рамках інклюзивної освіти, що активно впроваджується в освітні реалії українського сьогодення, особливого підходу щодо формування пізнавальної активності потребують діти з психофізичними порушеннями.

Проблема розвитку пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення – одна з найактуальніших в дитячій психології, оскільки взаємодія людини з навколишнім світом можлива завдяки її активності та діяльності. Крім цього, активність є неодмінною передумовою формування розумових якостей особистості, її самостійності та ініціативності.

Проблема розвитку пізнавальної активності розглядалася в різних працях педагогів і психологів. Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський, Д. Локк, Жан Жак Руссо визначали пізнавальну активність як природне прагнення дошкільнят до пізнання. А.К. Маркова, В.П. Лозова, Ж.Н. Тельнова, Г.І. Щукіна та інші вивчали особливості пізнавальної діяльності та способи її активізації у старших дошкільників.

Серед дослідників, що займалися вивченням пізнавального розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями можна назвати таких вчених, як О. Мастюкова, Г.Сергеева, Н. Чевельова, Л. Цветкова, різні види сприйняття та особливості пам'яті вивчали Ю. Гаркуша, О. Усанова, Т. Фотекова, увагу та своєрідність різних форм мислення досліджували І. Власенко, Г. Гуровец, Л. Давидович, Ю. Елькин, Л. Зайцева, В. Ковшиков, О. Усанова, пізнавальна активність та особливості формування мотивації представлені у дослідженнях С. Коноплястої, І. Мартиненко, Т. Сак, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.

Одним із продуктивних засобів формування пізнавальної активності дошкільників є казка. Істотний внесок у розвиток методу використання казки для розвитку пізнавальної активності зробили відомі психологи і педагоги: М. В. Осорина, Е.Н. Лісіна, Е. А. Петрова, А. Н. Азовцев, І. В. Вачков, Т. Д. Зінкевич-Евстегнеева, А. І. Константинова, Т. М. Грабенко, Д. В. Соколов, А. В. Гнездилов, а також зарубіжні психотерапевти: Е. Фромм, Е. Берн, Б. Беттельхейм, Р. Гарднер, А. Менечетті та ін.

Разом з тим, питання впливу казки на формування пізнавальної активності у дошкільників з порушеннями мовлення висвітлено не достатньо. Зважаючи на актуальність та недостатню розробленість цієї проблеми, **темою** нашого дослідження було обрано **«Казка як засіб формування пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення»**.

Метою дослідження є теоретико-експериментальне вивчення особливостей формування пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення засобами казки.

Завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми формування пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення засобами казки.
2. Провести експериментальне дослідження рівня сформованості пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення.
3. Розробити програму формування пізнавальної активності старших дошкільників з порушеннями мовлення засобами казки.

4. Розробити рекомендації для педагогів та батьків щодо формування пізнавальної активності у дітей з порушеннями мовлення засобами казки.

Об'єкт – пізнавальна активність дошкільників з порушеннями мовлення.

Предмет – формування пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення засобами казки.

Для вирішення поставлених цілей і завдань, відповідно до об'єкта, предмета, були використані методи дослідження: теоретичні: аналіз, узагальнення та систематизація психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; емпіричні: методики для визначення рівня розвитку різних пізнавальних процесів, експеримент; методи обробки даних: кількісний і якісний аналіз.

Теоретичне значення дослідження дає можливість систематизувати теоретичні основи особливостей формування пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення засобами казки, що може стати основою для подальших наукових розвідок цієї проблеми.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що запропонований методологічний інструментарій роботи з дошкільниками з порушеннями мовлення дасть змогу до їх подальшого застосування логопедами, психологами і вихователями для підвищення рівня пізнавальної активності дітей означеної категорії.

Апробація результатів. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів та магістрантів за підсумками науково-дослідної роботи у 2021 році; у II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні соціально-психологічні підходи до збереження психічного здоров'я особистості» (12 жовтня 2021 р., м. Кам'янець-Подільський); у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти» (9 листопада 2021 р.); у XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми

психології особистості та міжособистісних взаємин» (23 квітня 2022 р., м. Кам'янець-Подільський).

Публікації. За результатами дослідження видано 1 наукову статтю.

Експериментальною базою дослідження була Ужгородська початкова школа з дошкільним відділенням «Первоцвіт» Ужгородської міської ради Закарпатської області.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел (88 найменувань), двох додатків. Основний обсяг роботи складає 84 сторінки.

ВИСНОВКИ

Теоретико-експериментальне вивчення проблеми формування пізнавальної активності у дошкільників з порушеннями мовлення дало змогу сформулювати такі висновки:

1. Дошкільний вік – період інтенсивного формування пізнавальної активності дитини. Пізнавальна активність дитини – мобілізація її інтелектуальних, моральних і фізичних сил, спрямована на досягнення конкретної мети пізнавальної діяльності. Пізнавальна активність дітей дошкільного віку – це активність, що проявляється у процесі пізнання. За рівнем розвитку виділяють високий, середній та низький рівні пізнавальної активності. Компонентами пізнавальної активності дітей дошкільного віку є: мотиваційний, вольовий, пізнавальний. Пізнавальний компонент представлений психічними процесами особистості.

2. Розвиток психічних процесів у дошкільників з мовленнєвими порушеннями відрізняється від розвитку психічних процесів дошкільників з типовим розвитком. У дошкільників з порушеннями мовлення увага має такі властивості: низький рівень довільності уваги, нестійкість, проблеми у плануванні власних дій; діти концентрують увагу, щоб проаналізувати умови, знайти шляхи вирішення завдань. Особливості слухового сприймання у них пов'язані з порушеннями фонематичного слуху, діти можуть не розрізняти звуки і звукосполучення, що подібні за звучанням; зорове сприймання відстає у розвитку та має недостатню сформованість цілісного образу предмету. Оптико-просторовий гнозис, просторові уявлення, оральний стереогнозис у дітей з порушеннями мовлення перебувають також на низькому рівні розвитку. У них присутній знижений обсяг усіх видів пам'яті, слухова пам'ять є зниженою, низька продуктивність запам'ятовування. Діти з порушеннями мовлення мають недорозвиток наочно-образного мислення, вони важко оволодівають мисленнєвими операціями, мають ригідність мислення. Для дошкільників з мовленнєвим недорозвитком властиві: інертність, недостатня

рухливість, швидке виснаження процесів уяви, знижений показник оригінальності. У них знижені комунікативні вміння, недиференційованість і бідність словникового запасу, недостатня кількість дієслів.

3. Активізація пізнавальної активності дошкільників з порушеннями мовлення відбувається за допомогою казки. Для розвитку пізнавальної активності у дошкільників використовують такі види казок: психологічно-повчальна казка, дидактична казка, казка з завданнями, народні казки. Казка є корекційним засобом для розвитку пізнавальної активності та корекції мовлення дошкільника. Казки розширюють словниковий запас дошкільників з мовленнєвими порушеннями, допомагають правильно будувати діалоги, розвивають зв'язне і логічне мовлення, збагачують його образність, емоційність. Казка допомагає розвивати у дітей дошкільного віку пізнавальну активність, абстрактне, асоціативне, комунікативне та логічне мислення, зв'язне мовлення, уяву, пам'ять, увагу, творчі здібності. Народні казки допомагають розвинути соціально-моральні почуття у дітей. Казка є основою для застосування у казкотерапії – різновид бібліотерапії, коли засобом психологічного зцілення виступає казка. Ефективність застосування казки полягає у взаємозв'язку методичних, педагогічних та психотерапевтичних прийомів в єдиний казковий зміст та адаптації їх до психіки дітей, що сприятиме розвитку їх особистості. Під час роботи з казкою застосовуються такі методи і форми: аналіз, вигадкування, розмальовування, розігрування, ляльковий театр та ін. Невимушена обстановка під час прослуховування казки сприяє розвитку дитини, її пізнавальному інтересу, творчості, уяві, мисленню, з'являється віра у позитивне вирішення проблеми, формується новий погляд на ситуацію.

4. Експериментальне дослідження передбачало вивчення пізнавального компоненту пізнавальної активності у дошкільників з порушеннями мовлення з допомогою методик для діагностики психічних процесів. За результатами експериментального дослідження у половини дошкільників з порушеннями мовлення переважає середній рівень розвитку

тактильного відчуття; для 41,7% дошкільників з порушеннями мовлення властивий: середній рівень розвитку зорових відчуттів, зорового сприймання, середній рівень розвитку мислення, короткочасної пам'яті та обсягу уваги; у третини дітей з порушеннями мовлення переважає середній рівень розвитку пам'яті, а саме, впізнавання; у половини респондентів наочно-дійове мислення розвинуте на низькому рівні; у третини дошкільників з порушеннями мовлення переважає низький рівень концентрації уваги.

На основі результатів експериментального дослідження 8,3% дошкільників з порушеннями мовлення мають високий рівень пізнавальної активності, які мають яскраво виражену пізнавальну потребу, постійно про все запитують, прагнуть до пізнання нового, мають високу пошукову активність, прагнуть вивчити явище, що викликає інтерес. Для 58,4% опитаних властивий середній рівень пізнавальної активності, вони виявляють активність і зацікавленість тільки у деяких ситуаціях, що пов'язані з емоційною привабливістю діяльності та її змістом, при виникненні труднощів у них зникає інтерес виконувати нову діяльність, діють за готовим зразком та без ентузіазму, їх важко зацікавити новим завданням чи явищем. 33,3% досліджуваних мають низький рівень пізнавальної активності, вони є байдужими та пасивними, не виконують завдання без підказки чи нагадування дорослого, не цікавляться завданнями, у дітей низька готовність включитися в роботу, вони не прагнуть її самостійно виконати, інтерес до оточуючого світу та спілкування відсутній, діти байдужі до результатів власної роботи.

5. Запропонована нами програма формування пізнавальної активності у дошкільників з порушеннями мовлення засобами казки спрямована на сприяння розвитку пізнавальної активності дитини, створення умов для реалізації її внутрішнього потенціалу, розвиток психічних пізнавальних процесів. Завданнями програми є: розвиток психічних пізнавальних процесів, розвиток дрібної моторики, розширення словникового запасу, формування повноцінних уявлень дошкільника про навколишній світ.

У програмі подано заняття з використанням казки для розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.

6. Формування пізнавальної активності у дітей з порушеннями мовлення засобами казки проводиться психологами, корекційними педагогами, логопедами, вихователями та батьками дошкільників з порушеннями мовлення. Програма буде ефективною при міжпрофесійній взаємодії усіх фахівців та батьків. Для оптимальної взаємодії усіх суб'єктів формування пізнавальної активності дітей з порушеннями мовлення засобами казки важливим є дотримання відповідних психолого-педагогічних умов та запропонованих нами методичних рекомендацій.

Це теоретико-експериментальне дослідження не вичерпує всіх аспектів вивчення означеної проблеми. Перспективами подальших досліджень в цьому науковому напрямі є апробація програми формування пізнавальної активності засобами казки з дошкільниками з порушеннями мовлення та діагностика ефективності формувального експерименту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусина Л. Є. Розвиток довільної пам'яті у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна.* 2012. Вип. 19 (1). С. 302-310.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL : <https://osvita.city/osvita/doskilna-osvita/bazovij-komponent-doskilnoi-osviti>
3. Белова О. Б. Особливості розвитку уваги у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки.* 2018. Вип. 11. С. 14-23. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2018_11_4.
4. Белякова Л. И., Гаркуша Ю. Ф., Усанова О. Н., Фигередо Э. Л. Сравнительное психолого-педагогическое исследование дошкольников с общим недоразвитием речи и нормально развитой речью: *Теория и практика коррекционного обучения дошкольников с речевыми нарушениями.* Москва, 1991. С. 72-87.
5. Борисенко О. М. Використання казки як засобу розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку. Красилів, 2016. 79 с.
6. Брежнева О. Г. Формування пізнавальної активності у старших дошкільників. *Дошкільне виховання.* 1998. № 2. С. 12-14.
7. Бреусенко-Кузнецов О. А. Казкотерапія: теоретичні основи та застосування у освіті та соціальній роботі. *Наукові студії із соціальної та політичної психології.* Вип. 20 (23). Київ : Міленіум, 2008. С. 3-12.
8. Виготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: *Воображение и творчество в детском возрасте.* СПб.: СОЮЗ, 1997. 96 с.
9. Відлацька Т. Ю. Казкотерапія у роботі з дітьми з особливими потребами. *Міжнародний Центр Наукових Досліджень.* 2017. №1. С. 68-70.
10. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Каравела, 2012. 400 с.
11. Власенко И. Т. Особенности словесного мышления взрослых и детей с нарушениями речи. Москва : Педагогика, 1990. 183 с.

12. Волков Г. Н. Этнопедагогика: учеб. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 1999. С.113-124.
13. Воронова А. Л. Нарушение зрительного гнозиса у дошкольников с речевой патологией. *Дефектология*. 1993. № 1. С. 12-16.
14. Гаврильчук Л. Ю. Казкоуспіх : збірник дидактичних матеріалів. Тернопіль : Мандрівець, 2019. 80 с.
15. Гармаш І. В. Терапія казками. Київ : Шкільний світ, 2018. 112 с.
16. Глухов В. П. Особенности творческого воображения у детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. *Недоразвитие и утрата речи*. М., 1985. С. 41–48. URL : <https://studfile.net/preview/1668252/page:35/>
17. Гнездилова А. В. Авторская сказкотерапия. Дым старинного камина. СПб. : Речь, 2004. 292 с.
18. Гріньова О. М. Дитяча психодіагностика: навчально-методичний посібник. Вінниця : Нілан-НТД, 2015. 227 с.
19. Денисова О.А., Захарова Т.В., Поникарова В.Н. Дошкольная логопсихология. Москва, 2003. 153 с.
20. Деркач О. До школи з радістю та інтересом: арттерапія та казкотерапія на допомогу учителю, вихователю, практичному психологу Вінниця : ВДПУ, 2013. 88 с.
21. Деркач О. Педагогіка творчості: арттерапія та казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу : навч.-метод. посібник. Вінниця : ВДПУ, 2012. 98 с.
22. Деркач О. Формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до реалізації виховного потенціалу психокорекційної казки. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могілянська академія*. Сер.: Педагогіка. 2010. Т. 123, Вип. 110. С. 87-92.
23. Дефектологічний словник: навч.посіб. / за ред. В.І. Бондаря, В.М. Синьова. Київ : МП Леся, 2011. 528 с.

24. Енциклопедичний словник з арт-терапії / О.Л. Вознесенська, О.М. Скнар, О.А. Бреусенко-Кузнєцов, О.О. Деркач, Л.В. Мова та ін. Київ : ФОП Назаренко Т.В., 2017. 312 с.
25. Эльконинова Л. И., Эльконин Д.Б. Знаковое опосредствование, волшебная сказка и субъектность действия. *Вестник Московского университета*. 1993. №14. С. 150.
26. Єгаличева І. В. Казкотерапія як один із методів корекційно-розвивальної роботи з педагогічно занедбаними дітьми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. №8. С. 70-71.
27. Загальна психологія : підручник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. Київ : Каравела, 2009. 464 с.
28. Зайцева Л. Л., Трапило Л.В. Индивидуальные различия в мыслительной деятельности заикающихся школьников. *Особенности формирования психических процессов у детей с нарушениями умственного и физического развития*. Минск, 1987. 140 с.
29. Зинкевич Т. Д. Проективная диагностика в сказкотерапии. СПб.: Речь, 2003. 208 с.
30. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Основы сказкотерапии. СПб.: Речь, 2006. 172 с.
31. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. СПб.: Речь, 2002. 310 с.
32. Казкотерапія як метод в психології. URL : <http://ukrbukva.net/page,4,112078-Skazkoterapiya-kak-metod-v-psihologii.html>.
33. Калягин В. А., Овчинникова Т. С. Логопсихология. Москва : Академия, 2006. 320 с.
34. Киселева М. Арт-терапия в работе с детьми : руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. СПб. : Речь, 2006. 160 с.
35. Князева О. Л. Особенности познавательной активности у дошкольников. *Новые исследования в психологии*. 1986. №1 (34). С.23-26.

36. Кобильченко В. В., Омельченко І. М. Спеціальна психологія. Київ : ВЦ «Академія», 2020. 224 с.
37. Ковшиков В. Л., Элькин Ю. Л. К вопросу о мышлении у детей с экспрессивной (моторной) алалией. Дефектология. 1980. № 2. С. 13-17.
38. Козлова А. Рецепти арт-терапії: специфіка терапевтичного впливу. *Психолог*. 2019. №2 (650). С. 4-12.
39. Кондрашов С. П., Дьякова С. В. Проблемы психологической реабилитации детей с врожденными расщелинами верхней губы и нёба. *Врожденная и наследственная патология головы, лица и шеи у детей: актуальные вопросы комплексного лечения*. Москва : МГМСУ, 2002. С. 137-139.
40. Конопляста С. Ю., Сак Т. Б. Логопсихологія : навч. посіб. / за ред. М.К. Шеремет. Київ : Знання, 2010. 293 с.
41. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
42. Кривда І. Логопед – теж психолог. *Дошкільне виховання*. 2009. № 9. С. 18-20
43. Лебедев Ю. А. Сказка как источник творчества детей. Москва : Просвещение, 2001. 235 с.
44. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Смысл, Академия, 2005. 352 с.
45. Литвиненко І. Багатоканальна діяльність – засіб розвитку пізнавальної активності. *Дошкільне виховання*. 2002. №4. С. 22-25.
46. Мартиненко І.В. Психологічні засади формування комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення. Дис. докт. психол. наук. Київ : КНУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. 502 с.
47. Мастюкова Е.М. О нарушениях гностических функций у учащихся с тяжелыми расстройствами речи. *Дефектология*. 1976. № 1. С. 14-18.

48. Методичні рекомендації «Методичні аспекти формування пізнавальної активності дошкільників з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання». Київ: Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2017. 28 с.

49. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.

50. Морозова И. С. Познавательная активность младших дошкольников. *Теория и практика общественного развития*. 2012. №12. С. 20-24.

51. Немов Р. С. Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. Москва : ВЛАДОС, 2001. 112 с.

52. Овчинникова Т. С. Анализ умственной работоспособности детей с речевыми нарушениями. *Интегрированное обучение : проблемы и перспективы*. СПб. : Питер, 1996. С. 17-28.

53. Осипова А. А. Общая психокоррекция: Учебное пособие для студентов вузов. Москва : ТЦ Сфера, 2007. 512 с.

54. Павлусь М. М. Формування пізнавального розвитку дошкільника. Консультація для вихователів. URL : <http://leleka.rv.ua/formuvannya-piznavalnogo-rozvytku-doshkil-nyka.-konsul-taciya-dlya-vyhovateliv.html>

55. Пашкина Е. А. Сказкотерапия как метод психокоррекционной работы с детьми дошкольного и младшего школьного возраста. Москва : *Молодой ученый*, 2015. С. 3.

56. Петрова Є. Ю. Проблема використання сюжетів народної чарівної казки в психокорекційній та педагогічній роботі. *Журнал практичного психолога*. 1999. № 10-11. С. 207-225.

57. Пізнавальний розвиток дошкільників. URL : <http://zhuravlyk.uz.ua/organizaciya-zhittyediyalnosti-ditej-v-dnz/piznavalnij-rozvitok/>

58. Поддьяков Н. Н. Очерки психического развития дошкольников. Москва : Речь, 2002. 51 с.
59. Полезная Хочуха: сказки-раскраски / Доктор Сказка. Киев : ООО Колесо жизни, 2015. 76 с.
60. Пропп В. Я. Активизация учения дошкольников. Москва : Лабиринт, 1982. 350 с.
61. Пропп В. Я. Морфология чудесной сказки. Москва : Просвещение, 1998. 512 с.
62. Рібцун Ю. В. Психодинамічний компонент моделі корекційно-розвивальної роботи з подолання вад фонетико-фонематичної складової мовлення у дітей. *Логопед.* 2017. № 6. С. 5-10.
63. Руденко А.В. Ігри і казки, які лікують. Книга 1. Харків : Основа, 2017. 208 с.
64. Руденко А.В. Ігри і казки, які лікують. Книга 2. Харків : Основа, 2020. 176 с.
65. Сергеева Г.Ф. К вопросу о восприятии звуков речи детьми с ринолалией и дизартрией. *Дефектология.* 1973. № 3. С. 24-28.
66. Словарь психолога – практика / Сост. СЮ. Головин. Мн.: Харвест, 2001. 976 с.
67. Соловйова Л. І. Дослідження індивідуальних характеристик проявів вольової поведінки старших дошкільників. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. *Психологія розвитку дошкільника.* / за ред. С. Д. Максименка. Київ : Срібна хвиля, 2012. Т. IV. Вип. 8. С. 254–268. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/5117/>
68. Спеціальна психологія / Н. Г. Пахомова, М. М. Кононова. Полтава : АСМІ, 2015. 389 с.
69. Стасенко В. Г., Фоменко О. А. Інноваційні терапевтичні технології роботи з особливими дітьми. *Дитина з особливими потребами.* 2018. № 5 (41). С. 4-12.

70. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори : в 5 т.* – К., 1977. Т. 3. С. 9–278.
71. Тарарина Е. Практикум по арт-терапії в роботі з дітьми. Київ : АСТАМИР-В, 2019. 256 с.
72. Тарасун В. В. *Превентивне навчання дошкільників з порушеннями мовленнєвого розвитку*. Монографія. Київ : Інститут дефектології АПН України, 1998. 257 с.
73. Тарасун В. В. Психолого-педагогічна допомога дітям переддошкільного віку з особливостями в розвитку: напрями реалізації. Монографія. Київ : Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2012. 412 с.
74. Типы сказок в сказкотерапии. URL : <https://www.live-and-learn.ru/catalog/article/typy-skazok-v-skazkoterapii/>.
75. Ткач Р. М. 50 целебных сказок для детей. Київ : Феникс, 2014. 215 с.
76. Ткаченко Т. Л. Об использовании зрительных символов при формировании навыков звукового анализа у детей с ОНР. *Дефектология*. 1985. № 6. С. 28-32.
77. Уразлина Н. А. Развитие познавательной активности детей дошкольного возраста в процессе создания объемных конструкций. *Молодой ученый*. 2015. №20. С. 33-35.
78. Усанова О. Н., Синякова Т. Н. Особенности невербального интеллекта при недоразвитии речи, 1982. URL : <https://libr.link/psihologiya-logopsihologiya/onusanova-tnsinyakova-osobennosti-neverbalnogo-34296.html>
79. Усанова О. Н., Слинько О. А. Опыт формирования коллектива учащихся младших классов школ для детей с тяжелыми нарушениями речи. Москва, 1987. 356 с.
80. Фотекова Т. А., Переслени Л. И. Особенности познавательной деятельности младших школьников с недоразвитием речи и с задержкой психического развития. *Дефектология*. 1993. № 5. С. 28-32.

81. Фотекова Т.А. Тестовая методика диагностики устной речи у младших школьников Т.А. Фотековой. Тестовая методика диагностики устной речи у младших школьников, Москва : Аркти, 2000. 11 с.
82. Целебная боюська: сказки-раскраски для детей 3-6 лет / Доктор Сказка. Киев : ООО Колесо жизни, 2015. 84 с.
83. Цветкова Л.С., Пирцхалайшвили Т.М. Роль зрительного образа в формировании речи у детей с различными формами речевой патологии. Дефектология. 1975. № 5. С. 24-29.
84. Шевченко С. І. Багатоаспектність казкотерапії як напрямку сучасної практичної психології. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка. Інститут психології Г.С. Костюка АПН України.* 2010. №10. С. 833-834.
85. Шеремет М. К. Хрестоматія з логопедії : навчальний посібник. Київ : КНТ. 2006. 360 с.
86. Шипицына Л. М., Волкова Л. С., Крутикова Э. Г. *Комплексное исследование мнестической деятельности младших школьников с речевой патологией. Дефектология.* 1992. № 6. С. 16-22.
87. Штепина И. С. Особенности развития познавательной активности дошкольников. *Актуальные задачи педагогики: Сб. стат. междунар. заоч. научн. конф.* Чита : Изд-во Молодой учёный, 2011. С. 89-91.
88. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. Учеб. пособие. Москва : Просвещение, 1979. 160 с.